

Opgesteld door: Feline Nieuwkoop (antwoordspecialist) en Ruud van der Aa (kennismakelaar Kennisrotonde)

Vraagsteller: docent lerarenopleiding

Referentie: Kennisrotonde (2020). *Welke vakdidactiek economie van leraren draagt effectief bij aan strategisch inzicht bij leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs?* (KR. 902). Kennisrotonde: Den Haag.

29 juli 2020

Vraag

Welke (vak)didactiek economie van (aanstaande) leraren draagt effectief bij aan (het ontwikkelen van) strategisch inzicht bij leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs?

Kort antwoord

Over vakdidactische aanpakken voor het ontwikkelen van strategisch inzicht bij leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs is weinig onderzoeksliteratuur beschikbaar. Uit onderzoek naar didactische interventies in het wetenschappelijk onderwijs komt naar voren dat het uitvoeren van klaslokaalexperimenten en het inzetten van reflectiemethodieken positief kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van strategisch inzicht, met name wanneer hier vanaf het begin van de opleiding aandacht aan wordt besteed. Of deze didactische aanpakken ook bijdragen aan strategisch inzicht bij leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs is niet onderzocht.

Toelichting antwoord

Strategisch denken betekent het anticiperen op de handelingen van anderen om een optimaal resultaat te behalen (Nathan, 2015). Bij gebrek aan onderzoeksliteratuur over vakdidactiek om strategisch inzicht bij leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs te ontwikkelen, is voor dit antwoord gekeken naar wat er in de literatuur in andere onderwijssectoren bekend is over strategisch inzicht en het ontwikkelen daarvan. Hierbij gaat het vooral om onderzoek in het hoger onderwijs.

Commissie Teulings zet strategisch denken op de kaart

Strategisch inzicht is een van de algemene vaardigheden waarover examenleerlingen economie in het voortgezet onderwijs moeten beschikken, aldus het herziene examenprogramma economie waarover de Commissie 'Herziening programma economie voor de tweede fase' (onder voorzitterschap van de econoom Coen Teulings) in 2002 en 2005 heeft geadviseerd.¹ In 2001 stelde het ministerie van OCW de Commissie in om een nieuw richtinggevend kader voor het lesprogramma Economie voor het voortgezet onderwijs op te stellen. De vervolgc commissie heeft dit advies uitgewerkt tot een volledig examenprogramma (Commissie Herziening programma economie voor de tweede fase, 2005).

Speltheorie als uitgangspunt

Voor de ontwikkeling van strategisch inzicht bij leerlingen baseert de Commissie Teulings II zich op de visie van de econoom Dixit, waarbij speltheorie het uitgangspunt vormt, liefst met behulp van experimenten. "[H]et economieonderwijs [zou] moeten beginnen met speltheorie, waarin individuen zich realiseren dat zij het gedrag van hun omgeving kunnen beïnvloeden en van die mogelijkheid strategisch gebruik kunnen maken" (Commissie Herziening programma economie voor de tweede fase, 2005). De aandacht voor speltheorie heeft volgens de Commissie consequenties voor zowel de inhoud van het vak economie als voor de lesactiviteiten. Daarbij kan volgens de Commissie gedacht worden aan het uitvoeren van klaslokaalexperimenten.

Klaslokaalexperimenten nuttig voor het ontwikkelen van strategisch inzicht

De Commissie Teulings II ruimt in het lesprogramma en het schoolexamen veel plaats in voor het doen van klaslokaalexperimenten. Volgens Hinlopen (2016) gaat het bij klaslokaalexperimenten om interactieve werkvormen waarbij deelnemers handelen binnen kaders die voor iedereen bekend zijn. In een klaslokaalexperiment wordt een bepaalde situatie gesimuleerd in spelvorm. Het begint met de uitleg van de spelregels van het experiment en vervolgens begint het spel onder leiding van de spelleider (docent). Na afloop vindt een plenaire discussie plaats over de uitkomsten, eventueel aangevuld met vervolgoopdrachten (Hinlopen, 2016).

Klaslokaalexperimenten zouden volgens de Commissie een leerzame ervaring vormen: leerlingen leren de praktische betekenis van de economische theorie doorgronden wanneer deze gerelateerd wordt aan de ervaringskennis en belevingswereld van de leerlingen (Commissie Herziening programma economie voor de tweede fase, 2005).

Specifiek naar de opbrengst van klaslokaalexperimenten voor leerlingen in het voortgezet onderwijs is echter geen onderzoek gedaan, dus niet zeker is of de bewering van de commissie klopt. Wel is er onderzoek gedaan in het hoger onderwijs. Eerstejaars economiestudenten blijken (zwak significant) beter te scoren op toetsvragen na deelname aan een klaslokaalexperiment. Ook ontlenen zij plezier aan de experimenten, wat de leeropbrengst van de instructietijd vergroot (Hinlopen, 2016).

¹ De Commissie specificeert overigens niet expliciet wat zij onder strategisch inzicht verstaat.

Mogelijk gelden dergelijke onderzoeksresultaten niet in het voortgezet onderwijs. Hinloopen wijst er namelijk op dat er belangrijke verschillen bestaan tussen de studenten die een economieopleiding in het hoger onderwijs volgen en de leerlingen die het vak economie hebben gekozen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Zo hebben economiestudenten bewust voor de opleiding gekozen vanuit interesse voor het vak, biedt het curriculum van een economieopleiding meer tijd voor klaslokaalexperimenten en hebben de betrokken docenten mogelijk meer ervaring met de uitvoering hiervan (Hinloopen, 2016).

Uit experimenteel onderzoek naar onderwijs in strategisch denken over oligopolistische markten bij economiestudenten in de Verenigde Staten blijkt dat het strategisch denken bij studenten kan variëren met de specifieke invulling van de didactische aanpak die wordt gekozen (Han & Ryan, 2017). Uit het experiment dat zij uitvoerden onder onder twee groepen van 31 en 28 studenten, blijkt dat studenten competitiever zijn wanneer zij meer bonuspunten (credits) kunnen verdienen, er meer studenten in de klas zitten, en zij geen informatie hebben gekregen over het aantal vragen van de andere studenten (Han & Ryan, 2017). Han en Ryan zien hierin een bevestiging van de veronderstellingen in de micro-economische theorie.

Bij de uitvoering van het experiment kozen Han en Ryan, in navolging van Kassis et al. (2012), ervoor om eerst het klaslokaalexperiment uit te voeren, voordat de theorie werd uitgelegd. Op die manier kunnen studenten tijdens de uitleg van de theorie beter herkennen of zij net zo hebben gehandeld als de theorie veronderstelt. Dit vergroot volgens Han en Ryan (2017) het begrip van studenten.

Strategisch inzicht bevorderen op basis van reflectie

Om strategisch inzicht te bevorderen kan ook gebruik worden gemaakt van reflectie: dit zou helpen om door de tijd heen effectiever te worden in strategisch denken (Nathan, 2015). Uit onderzoek van Nathan (2015) naar het nut van 'reflective journaling' onder 131 studenten blijkt dat het bijhouden van een logboek er voor kan zorgen dat leerlingen zich meer bewust worden van, en kritischer kunnen kijken naar, zowel hun eigen leerproces als het lesmateriaal. Daarbij kan het volgens de onderzoeker ook behulpzaam zijn om studenten aan elkaar te koppelen, zodat zij gemeenschappelijke problemen kunnen ontdekken en bespreken.

Ook blijkt uit haar onderzoek dat studenten die actief worden betrokken bij oefeningen om strategisch inzicht te vergroten, bijvoorbeeld door middel van een rollenspel, klaslokaalexperiment of dialoog, een beter begrip ontwikkelen en opgedane kennis beter kunnen toepassen. Nathan beschouwt strategisch denken als een kernconcept, wat tijd kost om je eigen te maken. In haar redenering is het dan ook nuttig om strategisch denken aan het begin van een vak of opleiding te behandelen, zodat het als een raamwerk dient voor latere leerervaringen. Dat zou uiteindelijk tot beter begrip leiden, aldus Nathan (2015).

Gebruikte literatuur

Han, Y., & Ryan, M. (2017). [Teaching Strategic Thinking on Oligopoly: Classroom Activity and Theoretic Analysis](#). *E-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching*, 11(1), 127-139.

Hinloopen, J. & Grift, Y. (2016). [Klaslokaalexperimenten in het voortgezet onderwijs: verspilde moeite?](#)

Kassis, M.M., Hazlett, D. & Battisti, J.E.Y. (2012). [A classroom experiment on banking](#), *Journal of Economic Education*, 43(2), 200-214.

Nathan, M.L. (2015). [Strategic Teaching of Strategic Thinking](#). *Universal Journal of Management*, 3(9), 364-371. doi:10.13189/ujm.2015.030903.

Commissie Herziening programma economie voor de tweede fase (2002). [Economie moet je doen](#). Eindrapport van de Commissie 'Herziening programma economie voor de tweede fase', z.p: z.u.

Commissie Herziening programma economie voor de tweede fase (2005). [The Wealth of education: herziening programma economie voor de tweede fase](#). Advies van de commissie "Herziening programma economie voor de tweede fase". Enschede: SLO (secretariaat).

Onderwijssector

Voortgezet onderwijs, lerarenopleiding

Trefwoorden

Strategisch denken, strategisch inzicht, voortgezet onderwijs, economie, vakdidactiek